

Комісарова Н. О.,

доцент кафедри забезпечення державної безпеки факультету забезпечення державної безпеки, доцент,
Київський інститут Національної гвардії України
(м. Київ, Україна)

Омельченко М.,

здобувач вищої освіти
Київський інститут Національної гвардії України
(м. Київ, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАННЯ У СФЕРІ ОБОРОНИ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Правовою основою функціонування ДБР в умовах воєнного стану є система нормативно-правових актів, що регулюють як загальні засади діяльності бюро, так і специфіку його функціонування в умовах особливого правового режиму.

Конституція України у статті 85 передбачає повноваження Верховної Ради України вводити воєнний стан, а стаття 106 наділяє Президента України правом прийняття рішення про введення воєнного стану та оголошення мобілізації [10]. Стаття 64 Конституції встановлює, що в умовах воєнного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод людини і громадянина.

Ключовим законом, що регулює правовий режим воєнного стану, є Закон України "Про правовий режим воєнного стану" [11]. Цей закон визначає поняття воєнного стану, підстави його запровадження, особливості функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, заходи, що можуть вживатися в умовах воєнного стану.

Стаття 8 зазначеного Закону передбачає можливість встановлення особливого порядку діяльності органів державної влади, що має принципове значення для організації роботи ДБР. Зокрема, може встановлюватися особливий порядок роботи правоохоронних органів, зміна підвідомчості окремих справ, створення спеціальних підрозділів для розслідування злочинів, пов'язаних з воєнним станом.

Закон України "Про Державне бюро розслідувань" [12] визначає загальні засади діяльності бюро, його компетенцію та організаційну структуру. В умовах воєнного стану окремі положення цього закону застосовуються з урахуванням обмежень та особливостей, встановлених режимом воєнного стану.

Кримінальний процесуальний кодекс України [13] регулює процедуру досудового розслідування, однак в умовах воєнного стану його окремі положення можуть застосовуватися з особливостями, передбаченими спеціальним законодавством про воєнний стан.

Важливе значення для діяльності ДБР в умовах воєнного стану мають акти Президента України та Кабінету Міністрів України, що конкретизують порядок функціонування державних органів в екстремальних умовах. Зокрема, постанови Кабінету Міністрів України про організацію роботи центральних органів виконавчої влади в умовах воєнного стану, про заходи з евакуації населення тощо.

Організаційні засади діяльності ДБР в умовах воєнного стану характеризуються значними змінами порівняно з мирним часом. Ці зміни стосуються як структурної організації бюро, так і процедур його діяльності.

Важливою організаційною новацією стало створення мобільних слідчих груп, які можуть оперативно реагувати на повідомлення про злочини в різних регіонах країни. Ці групи оснащені необхідним технічним обладнанням та засобами зв'язку, що дозволяє їм ефективно працювати в польових умовах.

Територіальна організація діяльності ДБР також зазнала суттєвих змін. У зв'язку з тимчасовою окупацією частини території України та веденням активних бойових дій окремі територіальні підрозділи ДБР були реорганізовані або переміщені. Створено резервні пункти управління, що забезпечують безперервність керівництва діяльністю бюро навіть в умовах загрози безпеці.

Кадрова політика ДБР в умовах воєнного стану спрямована на забезпечення належного укомплектування підрозділів кваліфікованими кадрами. Запроваджено прискорені процедури відбору та підготовки слідчих, спеціальні програми підвищення кваліфікації з питань розслідування злочинів у воєнний час. Особливу увагу приділено забезпеченню безпеки персоналу ДБР, включаючи навчання правилам поведінки в умовах загрози, забезпечення засобами індивідуального захисту.

Розслідування кримінальних правопорушень у оборонній сфері в умовах воєнного стану має свою специфіку, зумовлену особливостями правового режиму та фактичними обставинами воєнного часу.

Військові злочини становлять особливу категорію кримінальних правопорушень, розслідування яких набуло масового характеру в умовах збройної агресії. До них належать злочини, передбачені статтями 438-447 Кримінального кодексу України, зокрема порушення законів та звичаїв війни, застосування зброї масового знищення, геноцид тощо. Особливістю розслідування цих злочинів є необхідність документування фактів у зоні військових дій, що створює додаткові ризики для слідчих та потребує спеціальних заходів безпеки.

Злочини проти національної безпеки в умовах воєнного стану мають підвищену суспільну небезпеку та потребують пріоритетного розслідування. До них належать державна зрада, шпигунство, диверсія, фінансування тероризму тощо. Специфіка розслідування цих злочинів полягає в необхідності тісної

взаємодії з органами державної безпеки та розвідки, використання спеціальних методів збирання доказів.

Корупційні злочини в оборонній сфері в умовах війни мають особливо негативний вплив на обороноздатність держави. Розслідування таких злочинів ускладнюється необхідністю балансування між забезпеченням ефективності оборонних закупівель та дотриманням антикорупційного законодавства. Слідчі ДБР повинні враховувати особливості закупівель в умовах воєнного стану, коли окремі процедури можуть бути спрощені з міркувань оперативності.

Злочини проти цивільного населення, включаючи депортацію, примусове переселення, катування цивільних осіб, потребують особливих підходів до збирання доказової бази. Часто свідками таких злочинів є біженці або переміщені особи, що створює додаткові складності в організації слідчих дій.

Процесуальні особливості розслідування злочинів у воєнний час включають можливість проведення слідчих дій у скороченні строки, використання дистанційних засобів для допиту свідків, особливий порядок забезпечення безпеки учасників кримінального провадження. КПК України передбачає можливість проведення негласних слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану з дотриманням спрощених процедур.

Взаємодія ДБР з іншими органами в умовах воєнного стану характеризується підвищеною інтенсивністю та специфічними формами координації.

Співпраця з Збройними Силами України включає обмін інформацією про злочини, вчинені на території проведення операції об'єднаних сил, забезпечення безпеки слідчих під час роботи в зоні бойових дій, спільне документування воєнних злочинів. Командування військових частин зобов'язане надавати сприяння слідчим ДБР у проведенні слідчих дій на підконтрольній їм території.

Взаємодія зі Службою безпеки України набуває особливої важливості в розслідуванні злочинів проти національної безпеки. СБУ надає оперативну інформацію про загрози, сприяє в проведенні негласних слідчих дій, забезпечує захист слідчих ДБР від можливих загроз з боку ворожих спецслужб.

Співробітництво з Національною поліцією включає спільне патрулювання територій, обмін інформацією про злочинність, координацію слідчих дій. В умовах воєнного стану особливої важливості набуває взаємодія у сфері забезпечення громадського порядку та безпеки цивільного населення.

Першою проблемою є обмежений доступ до місць вчинення злочинів у зоні активних бойових дій. Це ускладнює проведення огляду місця події, збирання речових доказів, допит свідків. Вирішення цієї проблеми потребує розроблення спеціальних процедур документування злочинів дистанційними методами, використання безпілотних літальних апаратів для огляду місць подій, залучення місцевих співробітників для первинного збирання інформації.

Другою проблемою є складності у забезпеченні прав учасників кримінального провадження в умовах воєнного стану. Обмеження свободи пересування, загроза безпеці можуть перешкоджати реалізації права на захист, участь у слідчих діях. Необхідне запровадження дистанційних форм участі в

кримінальному провадженні, використання відеозв'язку для допитів, особливі процедури забезпечення безпеки учасників.

Третьою проблемою є дотримання процесуальних строків у кримінальному провадженні. Військові дії можуть унеможливити проведення окремих слідчих дій у встановлені законом строки. Доцільне внесення змін до КПК України щодо продовження строків досудового розслідування в умовах воєнного стану, встановлення особливих процедур зупинення досудового розслідування.

Четвертою проблемою є координація діяльності ДБР з військовими органами управління. Відсутність чітких процедур взаємодії може призводити до конфліктів компетенції, дублювання функцій. Необхідна розроблення міжвідомчих інструкцій з питань взаємодії, створення координаційних центрів для узгодження дій різних відомств.

П'ятою проблемою є забезпечення безпеки персоналу ДБР в умовах воєнних дій. Слідчі працюють в умовах підвищеної небезпеки, що потребує спеціальних заходів захисту. Необхідне забезпечення співробітників ДБР засобами індивідуального захисту, навчання правилам поведінки в зоні бойових дій, створення системи страхування життя та здоров'я.

Вивчення міжнародного досвіду організації роботи правоохоронних органів в умовах збройних конфліктів дозволяє виявити корисні практики, що можуть бути адаптовані до українських реалій.

Досвід США в організації розслідування злочинів під час військових операцій включає створення спеціальних слідчих підрозділів, що працюють безпосередньо в зоні бойових дій. Американські правоохоронці активно використовують сучасні технології для дистанційного збирання доказів, включаючи супутникову зйомку, аналіз цифрових даних.

Досвід Великобританії характеризується створенням спеціалізованих судів для розгляду справ про воєнні злочини, розроблення особливих процедур захисту свідків та потерпілих. Британські правоохоронці активно співпрацюють з міжнародними організаціями в документуванні воєнних злочинів.

Досвід країн Балкан у розслідуванні воєнних злочинів 1990-х років показує важливість створення спеціалізованих прокуратур та судів, тісної співпраці з міжнародними трибуналами. Особливої уваги заслуговує досвід захисту свідків та реабілітації потерпілих.

Для вдосконалення організаційно-правових засад діяльності ДБР у сфері оборони в умовах воєнного стану доцільно реалізувати комплекс заходів.

По-перше, необхідне внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливостей провадження в умовах воєнного стану. Ці зміни мають передбачити можливість продовження строків досудового розслідування, спрощені процедури проведення окремих слідчих дій, особливі форми участі сторін у кримінальному провадженні.

По-друге, доцільна розроблення спеціальних методик розслідування злочинів у воєнний час. Ці методики мають враховувати специфіку збирання

доказів в умовах бойових дій, особливості роботи зі свідками - біженцями та переміщеними особами, процедури документування воєнних злочинів.

По-третє, необхідне створення спеціалізованої системи підготовки кадрів ДБР для роботи в умовах воєнного стану. Ця система має включати навчання основам міжнародного гуманітарного права, методам роботи в зоні бойових дій, психологічній підтримці потерпілих від воєнних злочинів.

По-четверте, важливим є розвиток технічного забезпечення діяльності ДБР, включаючи використання сучасних засобів фіксації доказів, дистанційних методів проведення слідчих дій, захищених систем передачі інформації.

По-п'яте, потрібне удосконалення системи міжнародного співробітництва ДБР у розслідуванні воєнних злочинів, включаючи участь у міжнародних слідчих групах, обмін досвідом з партнерськими органами, координацію зусиль з міжнародними судовими інстанціями.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом практики застосування воєнного стану, вивченням ефективності запроваджених організаційних змін, розробленням конкретних пропозицій щодо удосконалення правового регулювання діяльності ДБР в екстремальних умовах та підготовкою методичних рекомендацій для практичних працівників.

Список використаних джерел:

1. Негодченко О.В. Організаційно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ в умовах надзвичайного стану. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2019. 156 с.
2. Алфьоров С.М. Правові засади діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 284 с.
3. Борисов В.І. Кримінально-правові аспекти воєнного стану в Україні. Харків: Право, 2022. 312 с.
4. Черноусов М.В. Особливості діяльності Державного бюро розслідувань в умовах воєнного стану. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 2. С. 67-74.
5. Кучинська О.П. Кримінальне провадження в умовах воєнного стану: проблеми та перспективи. Київ: Юрінком Інтер, 2022. 248 с.
6. Швець Д.В. Організація розслідування воєнних злочинів органами досудового розслідування. Право і безпека. 2022. № 3. С. 89-96.
7. Баулін Ю.В. Кримінальна відповідальність за військові злочини за законодавством України. Харків: Кросроуд, 2021. 424 с.
8. Дудоров О.О. Злочини проти національної безпеки України в умовах збройного конфлікту. Луганск: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2022. 356 с.
9. Буроменський М.В. Міжнародне гуманітарне право та кримінальне законодавство України. Київ: Юрінком Інтер, 2022. 512 с.
10. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

11. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.
12. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 6. Ст. 55.
13. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
14. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.
15. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 31. Ст. 241.